

433. Устаўце ў фразеалагізмы займеннік *сябе* ў патрэбнай склонавай форме. Вызначце, у якіх формах ён ужываецца.

Фразеалагізм	Значэнне
Здрадзіць ...	‘зробіць што-небудзь насуперак сваім перакананням’
Авалодаць ...	‘вярнуць страчанае самавалоданне’
Само за ... гаворыць	‘не мае патрэбы ў тлумачэнні’
Сам ... не рад	‘незадаволены самім сабою’

З двума фразеалагізмамі складзіце сказы.

434. Спішыце сказы, раскрываючы дужкі. Падкрэсліце займеннікі як члены сказа.

1. Дазволь жа нізка пакланіцца (*ты*), бацькоў маіх зямля (*І. Скурко*). 2. Збудаваў ля шашы (*сябе*) хатку мурашы^{сн} (*У. Шпадарук*). 3. Усіх чаруе лірыка (*сябе*), высокімі пачуццямі пранізвае (*М. Вяршынін*). 4. Дзвіна! Дзвіна! І слова звоніць, як толькі ўспомніш пра (*ты*) (*П. Броўка*). 5. Быць самім (*сябе*) і не лёгка^ф, і не проста (*М. Рудкоўскі*). 6. Я таксама духмянага^м чаю з іван-чаю (*сябе*) заварыў (*Х. Гурыновіч*).

435. Выканайце інтэрактыўнае заданне «Правапіс займеннікаў».

§ 68. Прыналежныя займеннікі

436. Прачытайце тэкст. Вызначце яго тып. Абгрунтуйце сваю думку.

Кожны з нас — Я. А калі мы сабраліся ў групу або калектыў, з’яўляецца яшчэ адно важнае слова — мы. Пры гэтым ты сам заўважаеш, што, прыходзячы дадому, раскажаш: «Мы сёння пісалі дыктант», «Наш клас у нядзелю пойдзе ў тэатр». Чаму так адбываецца? А таму, што для кожнага чалавека вельмі важныя^м справы таго калектыву, у які ён уваходзіць. Гэта твая сям’я, твой клас, твае сябры (*Паводле выдання «Чалавек і свет»*).

Якое значэнне маюць словы *наш*, *твой*? На прыналежнасць якой асобе яны ўказваюць? Якія яшчэ вы ведаеце прыналежныя займеннікі?

Прыналежа́ныя займеннікі ўказваюць на прыналежнасць прадмета асобе ці іншаму прадмету: я — *мой*, ты — *твой*, ён, яно — *яго*, яна — *яе*, мы — *наш*, вы — *ваш*, яны — *іх*: Матуля, колькі весняга святла *тваё* імя святое навявае!.. (З. Марозаў).

Займеннік *свой* (*сваё, свая, свае*) указвае на прыналежнасць любой асобе ці прадмету: *Я спяваю сваю песню. Ты спяваеш сваю песню. Ён спявае сваю песню.*

У сказе прыналежа́ныя займеннікі з’яўляюцца азначэннем: *За наш духмяны каравай сягоння чалавек спакойны* (В. Гардзеі).

Прыналежа́ныя займеннікі змяняюцца па родах, ліках і склонах, як прыметнікі: *мой, мая, маё, свой, свая, сваё — мае, свае; мой — майго, майму, маім, свой — свайго, свайму, свайм*. Іх пачатковая форма — мужчынскі род, адзіночны лік, назоўны склон.

437. Прачытайце табліцу. Якая часціна мовы мае падобныя формы?

Склон	Скланенне займенніка <i>мой</i> (<i>маё, мая, мае</i>)		
Н.	<i>мой</i>	<i>маё</i>	<i>мая</i>
Р.	<i>майго</i>	<i>маёй (мае)</i>	<i>маіх</i>
Д.	<i>майму</i>	<i>маёй</i>	<i>маім</i>
В.	як Н. ці Р. <i>маё</i>	<i>маю</i>	як Н. ці Р.
Т.	<i>маім</i>	<i>маёй (маёю)</i>	<i>маімі</i>
М.	<i>(у) маім</i>	<i>(у) маёй</i>	<i>(у) маіх</i>

Праскланяйце словазлучэнне *твой край*. Параўнайце канчаткі займеннікаў *твой* і *мой*. Складзіце з імі два сказы, падкрэсліце як члены сказа.

У родным і давальным склонах адзіночнага ліку ў займенніках *мой, твой, свой* і *маё, тваё, сваё* пішацца *й*: не пахваліў *майго, твайго, свайго* брата; не заўважыў *майго, твайго, свайго* кацяняці; паслаў *майму, твайму, свайму* брата; даў *майму, твайму, свайму* кацяняці.

У вінавальным склоне адзіночнага ліку пры адушаўлёных назоўніках мужчынскага роду гэтыя займеннікі таксама пішучца з **й**: *заўважыў майго, твайго, свайго брата*.

438. Прачытайце. Запішыце словазлучэнні па-беларуску.

Поручить твоему соседу, не заметить моего дедушки, думать о своей Родине, поблагодарить твоего брата, отдыхать в своём районе, заботиться о моём щенке, доверять своему тренеру, помочь твоему ребёнку, встретиться возле твоей школы, обратиться к моему врачу, не найти своего смартфона.

З трыма словазлучэннямі складзіце сказы. Падкрэсліце займеннікі як члены сказа.

439. Прачытайце табліцу. З якім асабовым займеннікам суадносіцца займеннік *наш*? У чым асаблівасць яго змянення?

Склон	Скланенне займенніка <i>наш</i> (<i>наша, нашы</i>)		
Н.	<i>наш</i> <i>наш</i> (н. р.)	<i>наш</i> (ж. р.)	<i>наш</i>
Р.	<i>наш</i>	<i>наш</i> (-ае)	<i>наш</i>
Д.	<i>наш</i>	<i>наш</i>	<i>наш</i>
В.	як Н. ці Р. <i>наш</i>	<i>наш</i>	як Н. ці Р.
Т.	<i>наш</i>	<i>наш</i> (-аю)	<i>наш</i>
М.	(па) <i>наш</i>	(па) <i>наш</i>	(па) <i>наш</i>

Праскланяйце словазлучэнне *ваш лепшы сябар*. Зрабіце вывад пра змяненне займеннікаў, што ўказваюць на прыналежнасць 1-й і 2-й асобам.

 Складзіце выказванне на тэму «Наш край».

Спецыяльнага займенніка, які ўказвае на прыналежнасць 3-й асобе, у беларускай мове няма. У яго функцыі ўжываецца форма роднага склону асабовага займенніка: **яго, яе, іх**.

Прыналежныя займеннікі **яго, яе, іх** не скланяюцца: *Генадзь даў яе брату добрую параду. Хлопец падзякаваў іх матулі*.

440. Прачытайце тэкст, устаўляючы замест кропак словы *наш* і *свой*. Падбярыце да тэксту загаловак у адпаведнасці з асноўнай думкай.

Родныя людзі ёсць у кожнага чалавека. І кожная сям'я гана-рыцца ... родам і ... радаводам. Род — гэта члены кожнай вялікай сям'і. Радавод — гэта гісторыя сям'і, аповед пра ... сям'ю, пра ... род. Са звестак пра жыццё многіх сем'яў і родаў складаецца гісторыя ... беларускага народа, гісторыя ... краіны. Род і народ аб'ядноўваюцца адным словам — Радзіма.

Я люблю ... сям'ю. Я люблю ... Радзіму. Я люблю ... родную Беларусь! (*Паводле Д. Дубінінай*).

Спішыце тэкст. Вызначце, у якіх формах ужываюцца займеннікі ў тэксце. На што ўказваюць займеннікі *наш* і *свой*?

 Раскажыце пра праекты піянерскай арганізацыі Беларусі, прысвечаныя сям'і.

441. Прачытайце тэкст, раскрываючы дужкі. Вызначце колькасць сэнсавых частак у ім.

Конік і Скрыпачка

Аднойчы дзед падарыў Коніку (*свой*) Скрыпачку.

— Вось, трымай. Цяпер (*твой*) чарга.

— Я не змагу іграць так, як ты!

— І не трэба. У кожнага (*свой*) песня.

— А пра што будзе спявацца ў (*мой*) песні?

— Пра тое, што раскажа (*твой*) сэрца.

Над..шоў вечар. Стала ціха-ціха. З..лёны Конік узяў Скрыпачку. На лу..е загучала (*яго*) песня. Маленькая сціплая Скрыпачка стварала (*свой*) гукамі чаро..ныя м..лодыі. І гэта песня напа..няла (*сябе*) усё навакол..е. І разам з ёй у кожнага складалася ўласная песня — песня (*свой*) с..рца (*Паводле В. Караткевіч*).

Ці абудзіў Конік чужыя песні?

Назавіце прыналежныя займеннікі, вызначце іх род, лік, склон (калі ёсць).

Запішыце апошні абзац тэксту, раскрываючы дужкі і ўстаўляючы прапушчаныя літары. Растлумачце напісанне арфаграм і форм займеннікаў.

Складзіце сказ, каб займеннік *яго* быў ужыты як асабовы і як прыналежны.